

El dret dels pares a l'educació dels fills (2)

En aquest text s'explica que, juntament amb la família, també l'Estat i l'Església tenen obligacions ineludibles en el camp de l'educació.

13/03/2011

En l'article precedent hom va parlar del fonament natural del dret dels pares a l'educació dels fills, i del caràcter universal i irrenunciable d'aquest dret.

Certament, d'aquesta consideració és fàcil arribar a entendre l'escola com a perllongació de la tasca formativa que s'ha de dur a terme a la pròpia llar. Cal afirmar, però, que no només els pares són legítimament competents en qüestions que tenen a veure amb l'educació: l'Estat, i també l'Església, per altres títols, tenen obligacions ineludibles en aquest camp.

La funció de l'Estat en matèria d'educació

Són múltiples les raons que justifiquen l'interès dels poders públics per l'ensenyament. Des del punt de vista pràctic, és un fet contrastat a nivell internacional que el creixement efectiu de la llibertat i el progrés socioeconòmic de les societats es fonamenta en la necessitat que els poders públics garanteixin un cert nivell cultural a la població; car una societat

complexa només pot funcionar correctament si es dóna una adequada distribució de la informació i els coneixements per a l'oportuna gestió, així com la suficient comprensió de les virtuts i de les normes que possibiliten la convivència civil i condicionen els comportaments individuals i col·lectius.

Només cal pensar, per exemple, en la importància de combatre l'analfabetisme per millorar la justícia social, per entendre que l'Estat té poders, funcions i drets indeclinables en matèria de promoció i difusió de l'educació, a la qual tothom té un dret inalienable [1].

Això justifica, com exigència concreta del bé comú, que l'ordenament estatal estableixi certs nivells d'ensenyament, l'eficàç aprofitament dels quals pugui

legítimament condicionar l'accés a determinades carreres universitàries o altres tipus d'activitats professionals.

En aquest context, pot plantejar-se el problema de si les competències dels pares i les de l'Estat són incompatibles o hi ha desacords, o per contra, poden arribar a ser complementàries. En tot cas, hom pot preguntar-se: com es relacionen entre si?, fins on pot legislar l'Estat sense suplantar el dret dels pares, o quan podria intervenir per garantir els drets dels nens davant dels pares?

En realitat, es tracta de qüestions que no toquen la funció que, per si mateixa, correspon a l'Estat respecte a l'ensenyament. Però, contràriament a allò que seria desitjable, s'observa una tendència en els poders públics, que es ve manifestant en molts països com a mínim des del segle XVIII, a assumir

de manera cada vegada més exclusiva la funció educativa, aconseguint en ocasions nivells de monopoli gairebé total de l'escola.

En el fons d'aquest interès hi ha la pretensió d'estendre a totes les persones una ètica única, que correspondria a una moral ciutadana conformada per uns principis ètics mínims de validesa universal i compartits per tots, i que en els casos més extrems ha caigut en una concepció gairebé totalitària, ja que pretén substituir el ciutadà en la seva responsabilitat de tenir un judici de moralitat i de consciència propi, impedit altres projectes o estils de vida que no siguin els promoguts des de l'opinió pública creada o sostinguda per l'Estat.

L'instrument per impulsar aquests objectius ha estat la defensa a ultrança de l'ensenyament neutre en l'anomenada escola pública,

l'aïllament o l'ofec econòmic de les iniciatives d'ensenyament nascudes en el si de la societat civil o, de manera indirecta, l'establiment per la legislació estatal de requisits d'homologació o programació general amb tal grau de concreció i exhaustivitat que eliminen a la pràctica les possibilitats d'especificitat de les alternatives de caràcter social, donant lloc per la via dels fets a un monopoli sobre l'educació, o l'existència purament formal del pluralisme escolar.

En aquests contextos, hom pot afirmar que la pretesa neutralitat dels programes estatals és només aparent, ja que impliquen una concreta posició ideològica. A més, a Occident, hom pot constatar que aquest tipus d'iniciatives solen estar relacionades amb el desig d'emancipar la cultura humana de tota concepció religiosa, o amb l'afany de relativitzar béns morals

que són fonamentals, com el sentit de l'afectivitat i de l'amor, de la maternitat, el dret a la vida des del primer instant de la concepció fins a la mort natural...

En els darrers anys, aquesta postura ha estat reforçada en aplicar a l'escola principis més propis de l'àmbit universitari, com la llibertat de càtedra i d'expressió de qui es dedica a la funció docent. D'aquesta manera, la llibertat educativa es veu restringida a la presumpta llibertat que tindria el professor per expressar les seves idees i formar al seu caprici els alumnes, com una concessió que li ha delegat l'Estat.

En el fons d'aquestes maneres de concebre la llibertat s'aprecia un pessimisme profund sobre les possibilitats de la persona humana i de la capacitat dels pares, i de la societat en general, per garantir una

formació en la virtut i en la responsabilitat ciutadana als fills.

Les dificultats se superen quan es considera que l'escola compleix una funció de suplència respecte dels pares, i que «els poders públics tenen el deure de garantir aquest dret dels pares i d'assegurar les condicions reals del seu exercici» [2], és a dir, han de ser guiats pel principi de subsidiarietat.

La llibertat d'ensenyament

La defensa del dret dels pares a l'educació dels fills en l'àmbit escolar, sigui respecte a l'extralimitació dels poders públics, sigui respecte a les pretensions ideologitzants del professor, és allò que usualment s'anomena llibertat d'ensenyament o també llibertat d'educació. És el mateix dret natural dels pares vist des de la perspectiva de les relacions amb l'Estat o amb altres agents educatius.

La llibertat d'ensenyament és, per tant, un dret humà que té com a subjecte els pares de família per educar els fills segons les seves preferències, que poden ser de tot tipus [3]: des de qüestions que afecten el currículum (l'elecció dels idiomes, o dels esports que es practiquen), fins metodològiques o pedagògiques (on entra, per exemple, l'ensenyament diferenciat o altres aspectes d'índole més aviat disciplinar).

Lògicament, hi cap en aquest camp l'orientació religiosa: és normal que un pare vulgui educar el fill en la seva mateixa fe, d'una manera coherent amb allò que creu i practica. No es tracta, doncs, d'una qüestió confessional o ideològica, sinó del dret natural dels pares.

Aquesta llibertat garanteix que seran ells qui s'ocuparan de l'educació dels seus fills, bé per si mateixos, bé triant

les escoles o altres mitjans que considerin oportuns o necessaris, o també creant els seus centres d'educació. ***L'Estat té funcions evidents de promoció, de control, de vigilància. I això exigeix una igualtat d'oportunitats entre la iniciativa privada i la de l'Estat: vigilar no és posar obstacles, ni impedir o coartar la llibertat***[4].

En qualsevol cas, aquest dret no es limita a l'àmbit domèstic, sinó que justament té com a objecte propi l'ensenyament, que satisfà l'obligació legítimament imposada pel poder públic de dur a terme una instrucció mínima del menor, és a dir, durant tot el temps en què el fill es trobi sota la tutela dels pares.

En conseqüència, la llibertat d'ensenyament no versa sobre qualsevol tipus d'educació, sinó que fa referència a les activitats educatives que tenen una concreta

rellevància social, de manera que l'educació rebuda pel menor d'edat tingui valor jurídic. La llibertat d'ensenyament comporta, per tant, admetre que no només l'escola estatal és capaç de certificar el compliment de l'obligació de la instrucció mínima establerta legítimament pel poder públic.

Durant aquest temps de minoria d'edat, l'activitat dels professors no es regeix per la lliure transmissió de coneixements ni per la llibertat de recerca pròpia de l'àmbit i quefer universitari; els professors actuen principalment com a delegats dels pares, posant al seu servei el talent professional que tenen per cooperar amb ells en el tipus d'educació que volen proporcionar als fills.

En l'àmbit de l'escola, l'activitat docent del professor és una activitat que caldria qualificar de "paterna", mai una activitat ideològica. La

llibertat d'ensenyament es rebel·la davant el canvi de paradigma que implica la substitució del principi segons el qual l'escola actua com a delegada dels pares, per aquell altre que sosté que l'escola actua com a agent ideològic-administratiu dels poders estatals.

El deure de intervenir en l'àmbit públic en matèria d'educació

Tots els ciutadans, i de manera especial els pares, individualment o units en associacions, poden i han d'intervenir en l'àmbit públic quan està en joc l'educació, aspecte fonamental del bé comú. ***Hi ha dos punts capitals en la vida dels pobles: les lleis sobre el matrimoni i les lleis sobre l'ensenyament, i en això els fills de Déu han d'estar fermes, lluitar bé i noblement, per amor a totes les criatures***[\[5\]](#).

Aquesta fermesa, que correspon sobiranament a la família fundada

en el matrimoni, es recolza en una potestat que és originària –no concedida per l'Estat, ni per la societat, sinó anterior a ells ja que té el seu fonament en la naturalesa humana– i, per tant, ha d'aspirar a veure reconegut el dret propi dels pares a educar els fills per si mateixos o el dret per a delegar aquesta activitat en aquells on vulguin posar la seva confiança, mentre que manifesta la subjectivitat social de la família, i n'és l'àmbit de sobirania davant d'altres poders que pretenguin interferir en aquesta activitat. Aquesta actitud per part dels pares requereix, per la seva banda, gran esperit de responsabilitat i iniciativa.

J. A. Araña i C. J. Errázuriz

[1] Cf. Joan Pau II, locució a la UNESCO, 2-VI-1980; Congregació per a la Doctrina de la Fe, *Instrucció libertatis conscientia*, núm 92.

[2] *Catecisme de l'Església Catòlica*, n. 2229.

[3] Cf. Ibíd.

[4] Sant Josepmaria, *Converses amb Mons Escrivà de Balaguer*, n. 79.

[5] Sant Josepmaria, *Forja*, n. 104.

.....